

Житний О.О.

*Харківський національний
університет внутрішніх
справ, професор кафедри
кримінального права
та кримінології, д.ю.н.,
професор*

Zhytny O.O.

*National University of Internal
Affairs, professor of criminal
law and criminology, Doctor of
Law, Professor*

МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР КРИМІНАЛЬНО- ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ (ПІДСТАВИ ВИНИКНЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ)

До XIX ст. держави боролись зі злочинністю самостійно, об'єднуючи зусилля хіба що в протидії піратству. І лише відносно нещодавно цивілізований світ почав консолідуватись в питаннях організації протидії злочинності, реагувати на ріст якої застарілими прийомами й методами було вже неможливо. Знаковою подією стало проведення у Лондоні в 1872 р. Міжнародного конгресу з попередження злочинності й боротьбі із нею [1, с. 136–137].

У XX ст. під впливом пануючої державної ідеології потреби участі нашої країни в міжнародній антикримінальній діяльності фахівці намагались пояснити впливом «принципом пролетарського інтернаціоналізму», необхідністю захисту внутрішнім кримінальним правом не лише інтересів держави (радянської) та її громадян, але й інтересів усіх інших соціалістичних країн [2, с. 43]. Сьогодні ж залежність організації й реалізації протидії злочинності від процесів, які протікають у міжнародній площині зумовлюється низкою суто раціональних чинників. Так, на відкритість кримінальної політики значною мірою вплинули результати еволюції злочинності, які у науковому обігу позначають неологізмами «глобалізація злочинності», «злочинна глобалізація» [3]. Сьогодні «транснаціональний компонент» притаманний багатьом кримінальним правопорушенням (незаконному обігу психоактивних речовин, зброї, вибухових речовин, торгівлі людьми, незаконним діям в сфері трансплантології, «кіберзлочинності», контрабанді, легалізації злочинних капіталів, угонам престижних автотранспортних засобів, підробці грошей, предметів мистецтва, лікарських засобів та ін). У світі не зникають такі явища, як злочини проти миру, безпеки людства, міжнародного правопорядку, військові злочини, загострюється проблема міжнародного тероризму. Ці

чинники (і не лише вони) загрожують державам втратою контролю над злочинністю, якщо вони залишатимуться інтравертними у питаннях кримінальної політики.

До «кооперації» в діяльності у боротьбі зі злочинністю держави змушені й через деякі процедурні (пов'язані з процесуальною, оперативною, розшуковою діяльністю органів охорони правопорядку) обставини. Сучасні злочинці стають все більш мобільними, чому сприяє посилення інтенсивності міграційних процесів, лібералізація режиму перетину державних кордонів, новітні технології (телекомунікаційні, інформаційні, транспортні, банківські та ін.). Самостійно виявляти злочини, що мають міжнародний характер, розшукувати винних, виконувати процесуальні процедури, повноцінно реалізовувати заходи правового впливу на осіб, що їх вчинили, іноді складно навіть найрозвиненішим державам, а протидіяти кримінальній діяльності, яка відбувається на території кількох держав або й континентів (транскордонній, транснаціональній злочинності) не має реальної можливості жодна держава світу, зважаючи на обмеженість національних кримінально-правових юрисдикцій.

Серед чинників, які актуалізують потребу у взаємодії суверенних суб'єктів міжнародних відносин у протистоянні злочинності слід додати й те, що певна частина правопорушників ухиляється від відповідальності за вчинене, переховуючись у країнах, які не були місцем злочину. Тому все більш актуальними стають питання співпраця держав з розшуку й видачі злочинців.

Нарешті, слід зважати й на те, що розбудова правової системи України нерозривно пов'язана із політикою, яку в різних сферах проводить держава. Напрямки цієї політики визначають розвиток положень конкретних галузей національного права, у т.ч. й тих, що покликані забезпечувати правопорядок і безпеку у внутрішніх і зовнішніх відносинах (маються на увазі матеріальне й процесуальне кримінальне право, кримінально-виконавче право, інші нормативні акти, які входять до кримінологічного законодавства). В українській юридичній науці цей зв'язок переконливо обґрунтував П. Л. Фріс, який, зокрема, звертає увагу на те, що «визначаючи власну кримінально-правову політику держава все частіше вимушена “оглядатись” на своїх партнерів по міжнародним організаціям, прислухатись до їх позиції, враховувати її» [4, с. 85].

Таким чином, проблеми організації реагування на злочини вийшли за межі внутрішніх інтересів України (як й інших держав світу) та вимагають вживати адекватні змінам криміногенної картини світу заходи як на рівні національних кримінально-правових систем, так і на міжнарод-

ному рівні. Певний час правознавці шукали способи їх вирішення, звертаючись або до міжнародного кримінального права, або орієнтуючись на національні законодавчі механізми забезпечення співробітництва держав у протидії злочинності. Втім, з багатьох причин така «рафінована» антикримінальна діяльність, об'єктом якої є загрози наднаціональних масштабів, основана або лише на міжнародному кримінальному праві або лише на внутрішньому кримінальному праві, виявилась недостатньо ефективною. У таких умовах все більшого значення набули питання розвитку міжнародної кримінально-правової політики. За визначенням П.Л. Фріса вона є узгодженим на міждержавному рівні напрямком боротьби із злочинністю, що посягає на загальновизнані людським співтовариством цінності та інтереси і спричиняє шкоду людству в цілому, пов'язаний із визначенням основних, задач, принципів, напрямів і цілей кримінально-правової дії на міжнародну злочинність та злочинність міжнародного характеру, а також засобів їх досягнення, і виражається у міжнародних документах, нормах міжнародного кримінального права та практиці їх застосування [5, с. 431–432]. На думку А. А. Музики та Є. В. Лашука, існують два аспекти такої політики: один презентує її як діяльність світової спільноти щодо протидії міжнародним злочинам, другий – як доктрину, що вивчає проблеми протидії міжнародній злочинності. При цьому головною метою цієї політики зазначеними авторами визначена як запобігання міжнародній злочинності та мінімізація (максимальне зниження) її рівня, а концептуальною й нормативною основою – міжнародне кримінальне право [6].

Підтримуючи висновки вказаних фахівців зазначимо, що міжнародна кримінально-правова політика має постійним завданням підтримання миру й міжнародного правопорядку, що передбачає постійне функціонування інститутів, які забезпечують боротьбу з міжнародними злочинами – найбільш тяжкими суспільно небезпечними діяннями, які порушують основоположні норми міжнародного права, завдають шкоди життєво важливим (базовим) інтересам всього міжнародного співтовариства як єдиного цілого, посягають на міжнародний правопорядок в цілому, міжнародний мир і безпеку людства. Такими злочинами є агресія, воєнні злочини, злочин геноциду, злочини проти людяності. Їх протиправність завжди має міжнародно-правовий характер (їх криміналізовано у нормах міжнародного права), що визначає можливість притягнення винної особи до кримінальної відповідальності міжнародним органом кримінальної юрисдикції (таким, зокрема, як Міжнародний кримінальний суд) навіть за відсутності відповідної кримінально-правової заборони у національ-

ному кримінальному законодавстві та незалежно від місця вчинення таких злочинів. Наприклад, агресія як міжнародний злочин забороняється одночасно міжнародним кримінальним правом та кримінальним законодавством України. В принципі, кримінальна відповідальність за нього можлива на підставі норм як першого, так і другого й може бути реалізована як органами національної кримінально-правової юрисдикції, так і міжнародними судовими установами.

Не менш важливе завдання кримінально-правової політики, яке, однак, має перемінні компоненти – забезпечення протидії злочинам міжнародного характеру (конвенційним злочинам), які мають об'єктами не загальнолюдські цінності, а елементи внутрішньодержавного національного правопорядку, тобто відносини, які традиційно захищаються нормами національного права (у сфері власності, громадської безпеки, здоров'я населення тощо), важливість охорони яких визнано міжнародним співтовариством. У кримінальному праві України до конвенційних належать злочини, пов'язані із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини, захоплення заручників, виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збут підроблених грошей, легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом, «корупційні» злочини, піратство та деякі інші. Норми про відповідальність за вчинення таких злочинів включаються у національне законодавство у зв'язку із виконанням зобов'язань України по міжнародних договорах (таких наприклад, як Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20.12.1988 р., Конвенція Ради Європи про підроблення медичної продукції та подібні злочини, що загрожують охороні здоров'я від 28.10.2011 р. та ін.). Особливостями практичної реалізації цього завдання у державах, джерелом кримінального права в яких визнається лише закон (а саме до таких належить Україна), є неможливість безпосереднього застосування положень міжнародних договорів щодо злочинності певних діянь без імплементації їх положень у національну правову систему. В таких випадках відповідальність за конвенційний злочин безпосередньо на основі норм міжнародного права виключається. Компетенція органів міжнародного кримінального правосуддя на такі злочини, за деякими винятками, також не поширюється. Таким чином, матеріальний компонент правозастосовного рівня міжнародної кримінально-правової політики у частині протидії злочинам міжнародного характеру здійснюється шляхом трансформації створених

міжнародною спільнотою правових актів у вітчизняне кримінальне законодавство, що дозволяє спрямувати на її реалізацію національні органи охорони правопорядку.

1. Holyk Yu. V. Prestupnost – planetarnaia problema. (K ytoham XI Konhressa OON po preduprezhdeniyu prestupnosti y uholovnomu pravosudiyu) / Yu. V. Holyk, A. Y. Korobeev. – SPb. : Yurydycheskyi tsentr Press, 2006. – 215 s.

2. Beliaev N.A. Uholovno-pravovaia polytyka y puty ee realizatsyy / N.A. Beliaev. – L.: Yzd-vo Lenynhr. un-ta, 1986. – 176 s.

3. Batoryhareieva, V. S. Vplyv protsesiv hlobalizatsii svitu na rozvytok kryminolohichnoi nauky v Ukraini / V. S. Batoryhareieva // Pytannia borotby zi zlochynnistiu : zb. nauk. pr. – Kharkiv. : Pravo, 2013. – Vyp. 26. – S. 73-86.

4. Fris P. L. Kryminalno-pravova polityka Ukrainy na shliakhu do yevrointehratsii / P. L. Fris // 10 rokiv chynnosti Kryminalnoho kodeksu Ukrainy: problemy zastosuvannya, udoskonalennia ta podalshoi harmonizatsii iz zakonodavstvom yevropeiskykh krain : materialy mizhnar. nauk.- prakt. konf. (m. Kharkiv, 13–14 zhovtnia 2011 r.) / red. kolehiia: V. Ya. Tatsii (holov. red.), V. I. Borysov (zast. holov. red.) ta in. – Kh. : Pravo, 2011. – S. 85.

5. Fris P.L. Mizhnarodna kryminalno-pravova polityka (poniattia ta osnovni zavdannia) // Vybrani pratsi / P.L. Fris. – Ivano-Frankivsk: Foliant, 2014. – S. 430–434.

6. Muzyka A. A. Mizhnarodna kryminalno-pravova polityka yak novyi naukovyi napriam / A. A. Muzyka, Ye. V. Lashchuk // Pravo Ukrainy. – 2010. – № 9. – S. 81–89.

Житний О.О. Міжнародний вимір кримінально-правової політики (підстави виникнення, перспективи розвитку)

Міжнародна кримінально-правова політика має постійним завданням підтримання миру й міжнародного правопорядку, що передбачає постійне функціонування інститутів, які забезпечують боротьбу з міжнародними злочинами – найбільш тяжкими суспільно небезпечними діяннями, які порушують основоположні норми міжнародного права, завдають шкоди життєво важливим (базовим) інтересам всього міжнародного співтовариства як єдиного цілого, посягають на міжнародний правопорядок в цілому, міжнародний мир і безпеку людства. Такими злочинами є агресія, воєнні злочини, злочин геноциду, злочини проти людяності. Їх протиправність завжди має міжнародно-правовий характер (їх криміналізовано у нормах міжнародного права), що визначає можливість притягнення винної особи до кримінальної відповідальності міжнародним органом кримінальної юрисдикції (таким, зокрема, як Міжнародний кримінальний суд) навіть за відсутності відповідної кримінально-правової заборони

у національному кримінальному законодавстві та незалежно від місця вчинення таких злочинів.

Не менш важливе завдання кримінально-правової політики, має перемінні компоненти – забезпечення протидії злочинам міжнародного характеру (конвенційним злочинам), які мають об'єктами не загальнолюдські цінності, а елементи внутрішньодержавного національного правопорядку, тобто відносини, які традиційно захищаються нормами національного права (у сфері власності, громадської безпеки, здоров'я населення тощо), важливість охорони яких визнано міжнародним співтовариством.

Жытны А.А. Международное измерение уголовно-правовой политики (основания возникновения, перспективы развития)

Международная уголовно-правовая политика должна постоянной задачей поддержания мира и международного правопорядка, предусматривает постоянное функционирование институтов, обеспечивающих борьбу с международными преступлениями - наиболее тяжелыми общественно опасными деяниями, которые нарушают основополагающие нормы международного права, наносят ущерб жизненно важным (базовым) интересам всего международного сообщества как единого целого, посягающие на международный правопорядок в целом, международный мир и безопасность человечества. Такими преступлениями являются агрессия, военные преступления, преступление геноцида, преступления против человечности. Их противоправность всегда международно-правовой характер (их криминализовано в нормах международного права), определяет возможность привлечения виновного лица к уголовной ответственности международным органом уголовной юрисдикции (таким, в частности, как Международный уголовный суд) даже при отсутствии соответствующей уголовно-правового запрета в национальном уголовном законодательстве и независимо от места совершения таких преступлений.

Не менее важная задача уголовно-правовой политики, имеет переменные компоненты - обеспечение противодействия преступлениям международного характера (конвенционный преступлений), которые имеют объектами не общечеловеческие ценности, а элементы внутригосударственного национального правопорядка, то есть отношения, которые традиционно защищаются нормами национального права (в сфере собственности, общественной безопасности, здоровья населения и т.д.), важность охраны признанные международным сообществом.

Zhytny O.O. The international dimension of penal policy (the grounds of and prospects)

International criminal law policy is the constant task of maintaining peace and international law, which provides for the continuing operation of institutions that provide combat international crime - the most serious socially dangerous acts that violate fundamental rules of international law prejudicial to the vital (basic) interest of the international Community as a whole, infringe international law and order in

general, international peace and security of mankind. These crimes are aggression, war crimes, genocide, crimes against humanity. They wrongfulness always has international legal character (which criminalized in international law), which determines the possibility of bringing the perpetrator to justice international body of criminal jurisdiction (thus, in particular, the International Criminal Court) even in the absence of appropriate criminal law prohibitions in the national criminal law and regardless of where such crimes.

Equally important task penal policy has variable components - providing combating crimes of international nature (treaty crimes), which have the object is not universal values, and elements of the national domestic legal order, ie relations that have traditionally protected by national law (in the area property, public safety, public health, etc.), the importance of which is recognized by the international community.